

orare, nisi naturam nostram in Patris dextera collocaram incesanter Patri manifestando, ut inquit Paulin. Aquilejen. in lib. Sacrosyllabo. Nazianz. orat. 36. num. 52. & Greg. lib. 22. moralium cap. 13. Verum, manifestat quidem Salvator Patri susceptam pro nobis humanitatem; sed non absque interpellatione atque oratione. Quam si aliqui PP. denegare videntur, aut sermonem instituunt de oratione illa, quam fecit in diebus carnis suæ cum lachrymis, & clamore valido, ut inquit Apostolus ad Hebr. 5. v. 7. vel de oratione, qua petitur redemptio hominum, non redemptio- nis applicatio, vel de ea quæ sita est in vocibus oris, non in cogitationibus cordis, ait citatus Berti. Ad cujus latiore notitiam videatur doctissimus Gravesonus loco superius indicato, ubi opposita argumenta dissolvit; & Cardinalis Gotti tom. 1. de verit. Relig. Christ. tract. 5. cap. 38. §. 2. pag. mihi 452.

PRÆLECTIO XX.

De Judicio finali,

ad expositionem cap. 8. primæ partis Catechismi Concilii Tridentini à §. 1. ad 6.

Ultima dierum nemini mortalium revelata, mortui omnes, clangente tuba, resurgent (a); statisque supremo iudicio Christi seculorum omnium gentibus, refert unusquisque, teste Apostolo (b), propria corporis prout gesserit, sive bonum, sive malum. Tunc, ait Hieronymus (c), potentissimi quondam Reges, nu-
do

(a) Matth. 25. v. 23. (b) 2. ad Corinth. 5. v. 10. (c) Epist. ad Heliodorum prope finem.

do latere palpitabunt... adducetur cum suis stultus Plato discipulis. Illic Aristotelis argumenta non proderunt; quia, ut inquit Bernardus (a), plus valebunt pura corda quam astuta verba. De hac igitur lugubri, salubrique doctrina ad mores fidelium reformandos, agit Symbolum Apostolorum articulo 7. dum de Christo Domino dicit: *Inde venturus est iudicare vivos, & mortuos.* Quem articulum eleganter exponit Catechismus Concilii Tridentini cap. 8. primæ partis. Cuius sex priores paragraphos hodierno sole discutiam. Ut autem tanto muneri par esse possim, auxilium simplex imploro Dei Omnipotentis, Patris scilicet, &c.

2 Coelesti iuvamine fretus, Sanctorum ope sussultus, ac obtenta dicendi venia, præsentem orationem exordiar, quam ad majorem claritatem in tres partes distribuam. In prima argumentum afferam litteræ Catechismi. In secunda fusius textum exponam. In tertia, si tempus nondum penitus evolarit, disputandam thesim proponam, probabo, ac vindicabo. Utinam pro votis. Manus igitur, ut dicunt, operi admoventes, primam jam teximus partem, dicendo sic incipere litteram textus §. 1.: *Tria sunt, &c.* Ita vero finire §. 6. *Judex vivorum, & mortuorum.* Mens Catechismi, ut jam supra innuimus, est de finali iudicio pertractare. Tota ejus littera undecim paragraphis clauditur, in quibus sequentia continentur. Primo Christus assertur iudex, ejus duplex narratur adventus, geminum iudicium ponitur, & afferuntur causæ quare post singulare iudicium aliud sit ineundum. Deinde ostenditur qua natura Christus futurus sit iudex, cur Patri, atque Paraclito munus iudicandi non tribuatur, ac quam præsentia indicabunt ultimum propinquare iudicium. Modus tandem, & forma iudicii breviter describitur, referuntur poenarum genera, quibus impij

Mm 2

(a) Epist. ad Robertum.

punientur, injugiturque pastoribus, ut commissum gregem sæpissime hoc saluberrimo pabulo pascant, ne in extremo judicio se, suasque oves videant inter hædos annumerari. Et hæc per prima parte sufficiant.

3. Ad secundam itaque accedamus, ubi enucleanda est littera prælibata. Ne autem nimis longa sit hæc oratio, sex tantum primos numeros explicabimus, ea seligentes quæ potiora videntur. Primum igitur quod asserit Catechismus est, Christum Dominum tria honorifica habere munia, Redemptoris scilicet, advocati, & judicis; cumque de primis duobus abunde actum sit in præcedentibus, solum de tertio in præsentem est sermo: quod nempe adimpleto annorum numero ab æterno præfixo, descendet Christus de Coelis ad cuncta mortalium stricte dijudicanda. Et hic est septimus articulus Symboli. Circa quem, ut ait D. Thomas opusc. 5. Turpiter errarunt nonnulli, quos futuros prædixerat Princeps Apostolorum cap. 3. epist. 2. his verbis: *Veniant in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta propriam concupiscentiam ambulantes, & dicentes: ubi est promissio, aut adventus ejus?* Horum quosdam hic breviter referam, quoniam non à meo instituto alienum puto, cum inquit Tridentinum sess. 3. cap. 8. non satis esse veritatem dicere, nisi detegantur, & refellantur errores. Omissis ergo Sadducæis, Atheis, Materialistis, aliisque vesanis exlegibus, qui cum Deum, spiritus, resurrectionem, & alia fidei mysteria falsa judicent, judicium quoque diffiteantur necesse est. Illud aperte negarunt Gnostici, Manichæi, & alii. Ex recentioribus David Georgius, & Brentius cum Ubiquistis.

4. His etiam adjungi possunt qui aliter de judicio sentiunt, quam fides Catholica docet, ut stultissimus Eon, eum se venditans qui venturus est, ut respondit Eugenio III. in Concilio Remensi anno 1148. & postea in carcerem detrusus misere obiit. Richerius

Cal-

Calvinista dicens non Christum, sed Patrem esse venturum; Nathanael Ælianus clarissima Symboli verba: *Inde venturus est*, metaphoris, nescio quibus, involvens; Lutherus asserens non opera, sed solam fidem esse in judicio examinandam. Calvinus tandem tartareo institutionum libro, temeritati ascribens Christum constitutum esse judicem vivorum, & mortuorum; ac contradicens illud Zachariæ 12.: *Aspicient ad me, quem confixerunt*, petulanter ait, aniles esse nugæ Christum pagis confossum imaginari. Siquæ aliquando ipsum expectat venturum, ita tuto sibi, suisque propitium pollicetur, ut tanquam de servatione securus inquit in suo Catechismo: *Certi quippe sumus, quod non nisi in salutem nostram Christus apparebit*. Nec sane mirum; cum sit error Calvinistarum securitas æternæ salutis, teste Illustrissimo Bossueto tom. 2. hist. variat. lib. 9. n. 3. Verum Calvinum spes vanissima calvit, nam desperatione, blasphemis, ac invocatione dæmonum, eis animam tradidisse, plures producit Auctores (a). Qui licet in hoc fortasse fallantur, ut videtur innuere laudatus Bossuetus tom. 3. lib. 10. num. 57. Certum tamen est apud omnes, Calvinum pertinacem in hæresi obiisse; sicque aliter profecto se habuit, quam inaniter præstolabatur. Quid enim aliud poterat in morte metere, qui in vita non metuit, & Deum contemnens, non timendum disseminavit? Ignorabat infelicissimus illud Ecclesiastici 1. v. 13. *Timenti Dominum bene erit in extremis*. *Timenti*, inquit, non arroganti, non præsumenti, non provocanti, qualem fuisse Calvinum nemo ignorat.

5. Sed contra recensitos hæreticos, & quoscumque alios, Catholica sentit Ecclesia, monens in Catechismo duplicem Dei adventum docere nos sacras litteras, prio-

(a) Sic referunt Natal. Alexand. Gravesonus, Barth. Durand. & alii, loquantes de morte Calvinii.

priorem quidem in plenitudine temporis, dum ad redimendum hominem descendit in uterum Virginis; posteriorem autem hunc de quo loquimur, qui in novissimo die habebitur. Et sicut in primo mansuetus venit, non ut judicaret mundum, sed ut iste servaretur per ipsum; ita è converso tam terribilis apparebit in ultimo, ut similitudinem ponat Oseas in ura raptis catulis. Hunc adventum aperte tradit Job cap. 19. dicens: *Fugite à facie gladii, quoniam ultor iniquitatum gladius est, & scitote esse judicium.* Psalmista Psalmo 97. *Judicabit orbem terrarum in justitia, & populos in æquitate.* Ecclesiastes cap. 11. his verbis terminat ironicam loquutionem qua adolescentes hortatur vitia declinare: *Scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium.* Quæ ultima verba maligne omisit Volterus in sua Epicurea versione, seu potius perversione libri Ecclesiastes (a). Sic enim ipse Volterus, alique scurræ, lectoribus fucum faciunt, ut suadeant, Judaicum populum nullam habuisse notitiam judicii, præmii, vel supplicii post hanc vitam; quia scilicet in libris Moysis solum de bonis terrenis fit mentio. Quasi vero Judæi omnes fuerint Sadducæi, vel Caraitæ, solo Pentateucho contenti, nec majorum traditionem, nec oracula prophetarum audierint. Sed hæc obiter; nunc alia Scripturæ loca in medium producamus. Isaias capite 3. ait: *Dominus ad judicandum veniet cum Senatoribus populi.* Similia leguntur Matthæi 12. 16. 25. Joannis 5. Actorum 10. Primæ Corinth. 5. Apocalyp. 20. Et innumeris aliis in locis: unde recte dicit Catechismus in textu, plenam esse sacram paginam testimoniorum futurum judicium comprobantium.

6 Quibus attendens Divus Augustinus toto lib. 20. de

(a) Vid. Petrus Rodriguez Morzo Mercenarius tom. 1. pag. 353. operis è Gallico in hispanum Sermonem translatis atque inscripti. *El Oráculo de los nuevos Filósofos Mr. Voltaire impugnado, y descubierto, &c.* Edit. Matrit. anno 1775.

de Civitate Dei cap. 30. concludit: *Nullus igitur vel negat, vel dubitat per Jesum Christum tale, quale istis sacris litteris pronuntiatur, futurum esse novissimum judicium, nisi qui eisdem litteris incredibili animositate, seu cæcitate non credit.* Ideoque Ecclesia omnibus suis in Symbolis, Apostolico, Nicæno, Constantinopolitano, & in eo quo Athanasii dicitur, hunc semper professæ est articulum: *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos.* Quare supervacaneum duxi, ad hujus confirmationem Sanctos Patres adglomerare, cum omnes nedum de judicio sæpe loquantur, sed & ipsum insuper consulant assidue meditari. Audiatur Magnus Basilius in Psalm. 33. dicens: *Cum te appetitus invaserit peccandi, velim cogites horribile illud, & intolerabile Christi tribunal.* Magnus etiam Gregorius homilia prima in Evangelia, homilia 32. & alibi ad judicii memoriam nos hortatur. Et Seraphicus Doctor Divus Bonaventura in Soliloquiis cap. 3. sic ait: *Sive vigiles, sive dormias semper in auribus tuis illa terribilis tuba resonet: surgite mortui, venite ad judicium.* Quæ verba ex Divo Hieronymo videntur desumpta.

7 Sciendum tamen est, ut ait in littera Catechismus; fideles duplex debere judicium præstolari. Singulare unum, quod fit simul atque quis migrat è vita; tunc enim de omnibus factis, dictis, ac cogitatis petitur ratio, & traditur retributio, nec ullum ibi manet sine poena crimen, nulla sine præmio virtus relinquitur; & universale alterum, quo cuncti simul in fine mundi post resurrectionem concurrent in locum unum, ibique postrema feretur sententia, videntibus singulis quid de unoquoque agatur. De utroque judicio multa sunt, & expressissima in sacris litteris testimonia; aliqua jam supra retuli, plura ommissa relinquo, ne in immensum crescat oratio. Judicium singulare sapienter elucidat Hieremias Drexelius in opusculo inscripto: *Tribunal Christi, seu arcænum, ac singu-*

lare cujusvis hominis in morte iudicium. Dignissimus sane qui diu, noctuque legatur. Nos tamen solum hic de iudicio finali peculiariter agimus cum Catechismo.

8 At quorsum (dicit aliquis), post singulare iudicium debent homines iterum iudicari? Numquid revocandum est quod prius fuit à Deo juste sancitum, quod scilicet boni præmiis, & mali supplicii donentur æternis? Si non consurgat duplex tribulatio, ut habetur Nahumi primo, sive ut Septuaginta vertunt: *Non iudicabit Dominus bis in idipsum*; quid tandem duo iudicia? Respondetur Christum non aliter iudicaturum in universale iudicio, quam iudicaverit in singulari, quia ut ait Divus Augustinus Sermon. 21. de Verbis Domini, super Psalmum 36. & epistol. 199. alias 80. *Qualis quisque hinc exierit suo novissimo die, talis invenietur in novissimo sæculi die, quo mundus ultimo iudicabitur.* Nec dictis opponitur Nahumi auctoritas, quæ intelligi debet de iudicio completo, & consumato, quo qui iudicatus fuerit, non amplius iudicabitur, ut exponit Divus Thomas in 4. dist. 47. q. 1. Hoc autem fiet in fine mundi per ultimum, & universale iudicium. Quod varias ob rationes æquum est ut habeatur, illasque ex Divo Thoma mutuasse videntur Catechismi Auctores, eas enim ipsas refert Angelicus Præceptor 3. p. q. 59. art. 5. quæ in Catechismo habentur.

9 Prima est, quia etsi per mortem temporalis vita hominis finiatur, manet tamen ex futuris secundum quid dependens, sive quatenus est in memoria viventium, à quibus falso reputatur alter ac fuit; vel in superstitè prole, quæ solet mores servare parentum; aut ratione scandali, quod vivendo reliquit, quo forassis fuit plurimum causa malorum, ut Arius, Mahometus, Lutherus, & alii; vel ratione corporis quod aliquando nimio faustu sepelitur, nonnumquam vero insepultum relinquitur; vel tandem quo ad ea in quibus

bus homo suum affectum defixit, quorum aliqua citius desinunt, aliqua diutius durant; cumque hæc omnia subdantur divino iudicio, propterea, inquit Divus Thomas, oportet esse finale iudicium in novissimo die, in quo quidquid perfecte, ac manifeste iudicetur. Secunda ratio ad finale iudicium est, quia æquitas divinæ iustitiæ postulat ut iusti, qui aliquando ab impiis tot detrimenta patiuntur, præsertim in fama, eam in publico hominum coetu recuperent.

10 Tertia huius iudicii causa est, ut totus homo iudicetur. Cum enim ad opera bona, & mala corpus fuerit animæ instrumentum, ad ipsum etiam extendi debet sententia punitionis vel præmi, ut acutissime advertit Tertulianus lib. de resurrect. carnis. Quarta ratio, quam fuse expendit Div. August. lib. 20. de Civit. Dei cap. 2. est, quia cum Deus ob altissimos sibi propositos fines plura fieri in mundo permittat, quæ caliginosis hominum mentibus divinam iustitiam, ac providentiam obnubilare videntur, ut quod malis res secundæ eveniant, bonis vero plerumque adversæ; in cuius consideratione lachrymabantur interdum etiam sancti viri, Job cap. 28. David Psalm. 12. & 72. Jeremias cap. 12. Habacuc cap. 1. & alii; nam ut ait Catechismus, hæc erat frequens querela multorum: ideo Deus ipse ad eorum solatium, & ad iustitiam suam & providentiam manifestandam, statuit universale iudicium, quo palam faciet pessimum illorum errorem, obmurmurantium, Deum circa cardines Cœli perambulantem non curare terrena, atque falsissimo tono canentium illa Claudiani verba in Rufinum dicentis:

Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem

Curarent superi terras, an nullus inesset

Rector, & incerto fluerent mortalia casu. (a)

Tom I.

Nn

UL

(a) Vid. Muretus volum. 2. orat. 3. pag. mihi 203. & Gazzaniga tom. 1. dissert. 5. cap. unic. pag. 648.

11. Ultima tandem ratio quam tradit hic Catechismus est, ut impii respiciant iudicii horrore perterriti, ac cum timore, & tremore salutem operentur; iusti veroificentur amplius, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei; sicque omnes serviant Domino in lætitia, quia ipse inquirentium se remunerator est. Ad hoc enim voluit Dominus futurum aliquando generale iudicium, ejusque præcedentia signa descripsit; ac insuper in Cælum ascendens Angelos misit ut solarentur Apostolos, quod ipse qui sursum ascenderat iterum venturus esset ad iudicandum orbem. Hocque satis fuit ut discipuli inde discederent gaudio pleni, ac mortem subire parati Evangelium universis gentibus prædicarint; maxime hunc articulum, quem Christus jussisse videtur expressius, dicente Petro Actorum 10.: *Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est qui constitutus est à Deo Judex vivorum, & mortuorum.* Quod habens alta mente repositum Apostolus gentium, numquam non proponebat hanc veritatem, qua aliquando terrebat & præsidet, ut refert ejus discipulus Lucas Actorum 24. Quem postea imitati sunt plures Apostolici viri, præsertim Divus Vincentius Ferrerius.

12. Percontabitur autem aliquis: cum Christus sit Deus & homo; quomodo iudicium faciet? Respondet optime Catechismus, Christum non solum ut Deum, sed etiam ut hominem iudicaturum. Nam etsi iudicandi potestas tribus Personis conveniat, sicut omnes operationes *ad extra*; quia tamen Filio tribuitur sapientia, ita ei iudicandi munus aptatur. Quod habet Christus ut homo, teste Divo Joanne cap. 5. his verbis: *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.* Quo idem probat Doc. Seraphicus in 4. distinc. 48. art. 1. quæst. 1. Merito autem hæc potestas tradita est Christo ut homini: ipsi enim

enim maxime competebat; ait Angelicus Præceptor 3. part. quæst. 59. art. 5. Primo ratione unionis cum Verbo: 2. propter dignitatem capitis: 3. ob gratiam habitalem: 4. propriis meritis; quod colligitur ex illo Job. 36.: *Causa tua quasi impii iudicata est, iudicium, causamque recipies.* Convenit autem maxime, inquit Catechismus, iudicium exerceri à Christo Domino, quia sic homines nedum mente, sed corporeis etiam sensibus percipient iudicem, atque sententiam. Tum quia apprime congruit ipsamet Deum hominem iuste alios iudicare, à quibus fuerat antea injustissime iudicatus. Unde Augustinus sermone ultimo de verbis Domini, ait: *Sedebit iudex qui stetit sub iudice, damnabit vero reos, qui falso factus est reus.* Propterea Dominus de se loquens dicit Matth. 25. *Cum venerit filius hominis.* Et Act. 10. supra citato: *Præcepit Apostolis testificari, quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex vivorum, & mortuorum.*

13. Perpendamus ergo paulisper, quid tunc miseri dicent Judæi, Pilatus, Herodes, Caiphas, & quotquot convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus? Quid respondebit Arius qui Patrem, quid Nestorius qui matrem, quid Apollinaris qui animam, quid Saturninus, qui corpus, quid peccatores, qui obedientiam Christo supremo Iudici denegarunt? Ut eos hæreticos omittamus initio recensitos, qui ad vivendum liberius, finale iudicium tanquam fabulam contemserunt? Tunc Pilato non opus erit inquirere *quid est veritas*? quoniam ei nimis aperta se prodet. Tunc Caiphas non indigebit testibus illius blasphemiam, quam blasphemus ipse per summam calumniam, atque injuriam Christo Domino imputabat, dum eum audivit dicentem esse filium Dei, atque venturum cum nubibus Cœli; quoniam istud ægre videbit impletum. Tunc Herodes, atque Judæi jam non quæreat signa, quæ olim tam curiose quærebant;

quoniam eorum oculi plurima ibi cernent inviti. Et ut paucis cuncta complectar, tunc impii omnes, sed incassum, intelligent de Christo loquutum fuisse Prophetam toto Psalm. 109. quoniam tunc videbunt Filium hominis, qui judicabit in nationibus, qui implebit ruinas, qui conquassabit capita in terra multorum. At ne videar concionem habere de judicio universali, sed prælectionem Theologicam, hæc annotasse sufficiat.

14. Textus igitur expositionem sequens, adverto cum Dionysio Alexandrino (a), & aliis, Christum quidem futurum judicem supremum, sed fore etiam alios, ut ita dicam, assessores; ipse enim dixit Apostolis Matth. 19. *Vos qui sequi estis me, in regeneratione, cum venerit filius hominis, sedebitis & vos judicantes duodecim tribus Israel.* Non quod Christus minorum causarum judicium Apostolis dederit, sibi reservata cognitione majorum, ut perperam putavit Origenes homilia 11. in Exodum; sed, ut inquit Div. Thomas in supplement. quest. 89. art. 1., Apostoli sententiam Christi ore, & auctoritate latam, in aliorum notitiam ducent, ut sciant quid juste pro meritis eis debeat, sicque ipsa revelatio justitiæ dicitur judicium (b). Quibus Divi Thomæ verbis non intelligendum est Apostolos meros fore præcones, sed potestate à Christo illis collata, honore maximo, ejusdem Christi sententiam suo calculo confirmaturos; sicque ipsis, eorumque imitatoribus, qui omnia reliquerunt propter Christum, augebitur gloria, bonis gaudium, & malis supplicium duplicabitur, videntibus istis se derideri ab illis quos aliquando habuerunt in derisum. Sic Nerones, Caligula; Diocletiani, & omnes mundi Tyranni, qui Martyres

(a) Dionysius Alexandrin. apud Eusebium lib. 6. hist. Eccles. cap. 13. cit. à Bossuet. in defens. Cleri Gallicani tom. 1. pag. mihi 116. (b) Vid. etiam Div. Bonavent. in 4. dist. 47. art. 1. quest. 1. Gotti tom. 3. tract. 15. q. 2. dub. 2. §. 2. Serry exercit. 72. & alii.

morte damnarunt, ab ipsis etiam damnabuntur.

15. Non igitur pares facimus Christo Apostolos, eadem eis auctoritatem in judicio tribuentes; nam ipse solus est cui principaliter dedit Pater omne judicium, & hanc supremam gloriam alteri certe non tribuit, cum meri homines ejus non sint capaces. Videant hinc Novatores, qui nobis sæpe objiciunt quod deprimamus gloriam Christi, ac ejus excellentiam minuamus, se turpiter alucinari. Præter Christum, & Apostolos, tertio loco quilibet justus erunt etiam judices, consensu, approbatione, bonæque vitæ comparatione; de quibus generatim loquitur Sapia cap. 3. vers. 8. *Justi judicabunt nationes, & dominabuntur populis.* Et primæ ad Corinth. 6. vers. 2.: *An nescitis quia Sancti de hoc mundo judicabunt?* Quarto demum, reprobi nequioribus comparati, eorum quodammodo erunt judices, cum opera bona, vel minus mala quæ egerint, ad majorem aliorum damnationem objiciunt; quo sensu Regina Austri, ipsique Ninivita Judæos judicaturi, ac etiam condemnaturi dicuntur. Matth. 12. vers. 41. Immo Tyri, & Sidonii, ipsique Sodomitæ eadem ratione Judæos condemnaturi significantur ibidem c. 11. v. 22. his verbis: *Tyro, & Sidoni remisus erit in die judicii quam vobis... Terra Sodomorum remisus erit in die judicii quam tibi Capharnaum.*

16. Jam de judicio; ac judice satis loquuti sumus. Dicamus nunc quinquam sint judicandi, ad intelligentiam hujus articuli: *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos.* Sunt qui per vivos intelligunt illos, qui in fine mundi reperientur, & quin moriantur adducendos ajunt in judicium; per mortuos vero reliquos omnes qui obierint. Ita plures Patres, & Interpretes præsertim Græci, ut inquit Cl. Calmet dissert. de Resurrect. ante medium (a); Moti auctoritate Apostoli 1. ad Corinth. 15.

ubi

(a) Calmet tom. 2. dissert. de resurrectione pag. mihi 194.

ubi in Græco, & optimis exemplaribus aliter quam in Vulgata legitur: *Omnes quidem non dormiemus, sed omnes immutabimur.* Verum Divus Thomas super hunc locum lect. 8. relatis quorundam opinionibus, concludit: licet hæc littera non omnes moriemur, non sit contra fidem, Ecclesia tamen magis inclinatur, & acceptat primum, scilicet omnes morientur, illi etiam qui tunc vivent. Similia tenet in Supplement. quæst. 78. art. 1. in corp. dicens, quamvis de hac quæstione varie loquantur sancti, communior tamen, & securior opinio est, quod omnes morientur, & à morte resurgent. Quod conformius etiam est menti Apostoli dicentis: *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium.* Id ipsum docet quoque Catechismus infra cap. 13. §. 6. agens de resurrectione mortuorum.

17 Quia tamen qui ultimi morientur, cito resurgent; ideo fortasse ob tam breve tempus, quod pro nihilo reputatur, in Symbolo dicuntur vivi, ad differentiam aliorum qui diu jacuerint in sepulchris; vel forte melius per vivos intelliguntur justis, impii vero per mortuos. Si autem dicatur, impii non resurgent in iudicio, ut habetur Psalm. 1. sicque de illis non loqui Symbolum; res clarior est, quam ut solutione indigeat; contextus enim, & verba ipsa declarant fore, ut impii, & peccatores non resurgent, hoc est, non stent, sed animo cadent coram justis, non enim procedent in resurrectionem vitæ, sed in resurrectionem iudicii, ut dicitur Joan. 5.; & ideo vocantur mortui. Vivi ergo, & mortui, boni, & mali, justis, & peccatores, parvuli, & adulti, viri & mulieres, Gentiles, Judæi, & Christiani; uno verbo, omnes, nullo excepto, sunt iudicandi; non solum mortales, sed etiam Angeli, & dæmones. Quamvis enim nihil de istis dixerit Christus Matth. 25. de solis hominibus loquens; dixit tamen disertissime Petrus Apostolus epist. 2. cap. 2. malos Angelos in iudicium magni diei reservatos affirmans. En ejus verba:

Si

Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reservari. Eadem fere habet S. Judas in sua epist. vers. 6.

18 Mali ergo Angeli, in quibus, ut inquit Job, cap. 4. *Deus reperit pravitatem*, sistent se in iudicio ad seam ipsorum majorem confusionem, ac ignominiam, videntes bonorum gloriam, quam propter superbiam amiserunt. In memoriam etiam revocabunt tentationes, quas irritò conatu justis insurrabant, quibus importunis molestiis, ipsis auxerunt merita, quare justis de victoria plaudent, & hostium locum in Coelis sine fine occupabunt; quod quidem superbissimis spiritibus non minimum erit supplicium. Plures veteres Patres existimant dæmones tunc incipere torqueri ab igne, qui paratus tantum dicitur diabolo, & Angelis ejus. Alii tamen sentiunt eos jam nunc igne etiam cruciari (a). Et hæc sententia hodie in scholis obtinet; quamquam doctissimi aliqui Theologi ajunt contrariam opinionem nulla erroris nota posse iniri, quippe quam neque scripturæ auctoritas ulla, neque Concilii definitio damnet. Quod enim Synodus Florentina in decreto fidei declararet animas impiorum statim post mortem, inferni suppliciiis affici, nihil habet ad dæmones; & Angelicus Præceptor, qui erroris damnat opinionem negantem impiorum animas statim post mortem igne torqueri, prudentissime, ut solet, hanc de malis spiritibus opinionem non taxat 1. part. quæst. 64. art. 4. ad 3.

19 Bonos quoque Angelos iudicandos docere videtur Apostolus 2. ad Corinth. cap. 6. dicens: *Nescitis quoniam Angelos iudicabimus?* Quæ verba licet ad malos restringant Chrysostomus, Theodoretus, & Pseudo-

An-

(a) Vid. Petavius tom. 3. lib. 3. de Angelis cap. 4. pag. 183. Calmetus tom. 2. dissert. in bonos, & malos Angelos, prope finem, pag. mihi 105. Michael à Sanct. Josepho in Bibliograph. Critic. tom. 2. verbo *Iranæus* pag. 140.

Anselmus in suis ad Paulum commentariis; ad bonos tamen Angelos extendunt alii, quorum actus, non secus ac sanctorum hominum Deo fruentium in extremum iudicium adducentur. Vitandus tamen est error Origenis, qui bonos Angelos hominum custodes à Deo datos, iudicium subituros commentus est de culpâ, & negligentia, si quas forte in animarum sibi creditarum curatione admitterent. Ita ille homilia 20. in Numeros. Quod minime verum est, cum Angeli custodes hominum, utpote jam beati, Deoque fruentes, peccare omnino non possint, ullamve in credita sibi animarum custodia negligentia culpam admittere. Qui vero sacris in litteris culpantur Angeli, quod caritatem, vel patientiam primam amiserint, vel quod negligenter in Ecclesiarum cura se gesserint; non Angeli sunt simpliciter, sed Sacerdotes, Parochi, Episcopi, caterique Ecclesiae Præsides, de quibus Malachia 2. vers. 7.: *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirunt ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est.* Caveamus ergo ne nobis officium nostrum negligenter actum æternam pariat maledictionem. Et hæc pro secunda orationis parte.

20 Ad tertiam igitur devenientes, hanc proponimus conclusionem: *Nullus hominum in extremo iudicio est iudicandus quin prius fuerit mortuus.* Ad cuius probationem videatur Div. Thomas in suppl. q. 74. art. 8. & quaest. 78. art. 1. Suarez tom. 2. in 3. part. Div. Thomæ disp. 50. sect. 2. Goti tom. 3. trac. 15. q. 2. dub. 3. §. 3. num. 17. pag. 692. & quaest. 4. dub. 3. §. 1. pag. 703. aliique Theologi, ac Scripturæ Interpretes. Et infra Prælec. 26. à num. 3.

PRÆLECTIO XXI.

De Spiritu Sancto,

ad expositionem cap. 9. primæ partis Catechismi Concilii Tridentini, à §. 1. ad quartum.

Utinam mihi esset una linguarum, quas Cœlum emisit in die Pentecostes dum Pneuma sanctissimum descendit super Apostolos, eosque divina luce replevit! Sic enim nullo labore, sed summa facilitate tractare possem de ipsius Almi Spiritus divinitate, ad expositionem capituli 9. primæ partis Catechismi Concilii Tridentini à §. 1. ad quartum. Verum enimvero cum illa caream lingua, & meam habeam rubigine ignorantia obsitam; ipsum Paraclitum Spiritum humiliter deprecor, ut eam dignetur abstergere, labia aperire, osque mundare, ne balbutienter proferam, quæ sunt claritate dicenda. Hoc quidem sine hæsitacione assequi præstolor in nomine Patris, &c.

2 Dei, cœlitumque iuvamine fretus, & obtenta dicendi venia, sortitum punctum exponam; sed ad clarius procedendum, orationem in tres partes distribuam. In primis enim litteram textus concissa brevitate proponam. Deinde ipsam fusius explicabo. Postremo thesim adducam, probabo, defendam. Totum spero feliciter, divino Spiritu opitulante. Primam itaque partem ingrediens, en litteræ textus initium §. 1. *hactenus quæ ad primam, &c.* Ecce autem finem §. 4. *divino tantum Numini tribuenda sunt.* His quatuor primis paragraphis incipit Catechismus exponere octavum articulum Symboli, nempe: *Credo in Spiritum*

Sanctum; dicens §. 1. : cum de duabus primis sanctissimæ Trinitatis Personis jam actum sit in præcedentibus, de tertia modo agendum esse, & à Parochis declarandum, exemplo Apostoli, Actorum 19. hunc articulum adeo fidelibus necessarium. Postea §. 2. ait, Spiritus Sancti nomine non solum intelligi posse tertiam Trinitatis Personam, sed primam etiam, & secundam, imo Angelos, & animas beatorum; hic tamen unice accipi pro tertia persona divina, quod pluribus Scripturæ textibus manifestat. §. 3. docet cur tertiæ Trinitatis personæ proprium nomen non tribuatur; quia scilicet ejus productio similem non habet in rebus creatis. §. 4. multis breviter probat Spiritum Sanctum esse verum Deum, quemadmodum Pater, & Filius. Et hæc pro prima parte sufficient.

3 Ad secundam igitur progrediamur, explanaturi litteram textus, in qua primo tradit Catechismus, post explicationem primæ, ac secundæ personæ Sanctissimæ Triadis, de quibus asfatim supra egit, in præsentem agendum esse de tertia; quia tam necessaria est fides in Spiritum Sanctum, quam in Patrem, & Filium; ideoque pastores Ecclesiæ totis viribus eniti debent, ut oves sibi creditæ, hujus articuli fide tanquam saluberrimo pabulo nutriantur, à quo vitam, & pinguedinem spiritualem accipiant. Quam veritatem optime pro more declarat ipsemet Catechismus emphaticis Apostoli verbis ex Actibus Apostolorum cap. 19. vers. 2. ubi legitur Ephesios à Paulo interrogatos an Spiritum Sanctum accepissent credentes? Respondisse: *Sed neque si Spiritus Sanctus est, audivimus.* Ille vero, tale responsum admirans, prosequitur dicens: *In quo ergo baptizati estis?* Qui dixerunt: *In Joannis baptizate.* Et inde validum efformatur argumentum ad rem qua de agimus. Si enim Apostolus ferre non potuit Ephesios baptizatos Joannis tantummodo baptizatos, ignorasse Spiritum Sanctum, sed eos hujus fidem edocuit;

quis

quis Parochorum sinet fideles sibi traditos, & Christi baptizatos, hunc articulum ignorare?

4 Accedit, fidem in Spiritum Sanctum tam esse ad salutem necessariam, quam fides in Patrem, & Filium; cum post Evangelii promulgationem credendum sit necessitate mediæ, & explicita fide mysterium Trinitatis, ac Incarnationis, ut innuit Scriptura, docent sancti Patres, & late probant nobiliores Theologi. Atqui Spiritus Sanctus una est ex tribus personis, & ejus virtute facta est incarnatio Verbi, ut dicitur tertio articulo Symboli: igitur fides explicita in Spiritum Sanctum est omnino necessaria; nec absolutionis est capax qui hac fide explicita caret. Quod amplius evincitur hac ratione: Innocentius XI. damnavit sequentem thesim n. 64. „absolutionis est capax homo...etiamsi per negligentiam „culpabilem nesciat mysterium sanctissimæ Trinitatis, „& Incarnationis.“ Cujus damnatio etiam consequitur illum, qui ignorat tertiam Almæ Trinitatis personam. Ut enim optime ait Divus Thomas 2. 2. quæst. 2. art. 8. nequit explicite credi mysterium Incarnationis sine mysterio Trinitatis, neque mysterium Trinitatis sine fide in Spiritum Sanctum, ut per se patet: ergo fides hujus articuli necessario requiritur ad credenda illa mysteria, quæ sunt adeo necessaria, & insuper ratione speciali.

5 Quoniam ut docent Div. Thomas super 1. epist. ad Corinth. lect. 4. & Div. Bonaventura in 3. dist. 23. art. 1. quæst. 3. „ Illi articuli explicite credendi sunt, „quos manifestat non solum prædicatio, sed etiam „Ecclesiasticus usus, & consuetudo. Consignant enim se „fideles in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; „& sicut est de nativitate, &c...ideo ab horum cognitione, & notitia nullus ratione utens excipitur, nec „ignorantia excusatur.“ Quamvis autem ita sit, ignorantia fidei Spiritus Sancti, excusari posse neminem; plures tamen excusari volunt; à quibus si quis percontetur; quid est Spiritus Sanctus? vel obmutescunt, vel respon-

Oo 2

pon-

pondent, ut vulgo dicitur, ad *Ephesios*, vel sicut *Ephesii* responderunt Paulo, dicentes: *Neque si Spiritus Sanctus est, audivimus*. Quibus quidem facile instari potest iisdem Apostoli verbis: *In quo ergo baptizati estis?* Nec dicere valent baptismum accepisse, dum adhuc erant parvuli rationis expertes, sicque non mirum nescire in quo baptizati sunt. Non inquam hoc dici valet; nam millies postea id addiscere poterant, ac debebant, tum ex quotidiano usu Ecclesiae, tum patris, patrini, & Parochi instructione, tum aliis innumeris, apertisque fidelium, ipsorumque ignorantium, caeremoniis.

6 Sic enim perstringi queunt pervicaces ignari, qui tales haberi nolunt, vel excusationes quaerunt suae damnae ignorantiae. Dicite, amabo: quomodo signamini dum ingredimini templum Dei, dum vos fulgura terrent, dum aliquid incipitis magni momenti? Numquid non dicitis: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti?* Quid creditis dum, Symbolum recitando, dicitis Christum Dominum de Spiritu Sancto conceptum? Dum ibidem asseritis: *Credo in Spiritum Sanctum?* Quomodo creditis in eum quem ignoratis, quem nescitis, quem ne vocari quidem audistis? Hoc certe paradoxum est, menti repugnans, & fidei, cum fides sit ex auditu. Quid tandem veneramini in festibus Pentecostes, & quoties orationem clauditis cum *Gloria Patri* &c? His, aliisque facillimis interrogationibus protinus convincentur crassissimae ignorantiae, qui de Spiritu Sancti verbo mirantur tanquam de re inaudita. Cautè tamen procedere debent Parochi, & Confessarii circa nonnullos tenuioris ingenii, qui licet mente concipiant fidem huius articuli, eam parere nequeunt, vel quia de hoc numquam fuerunt interrogati, vel ob tarditatem linguae, vel propter debilitatem memoriae, ut recte adverteit *Benedictus XIV.* lib. 7. de Synodo cap. 19. num. 6. Hi profecto, si ad alia recte respondeant, aut sine culpa balbutiant, objurgandi non sunt,

sed

sed humaniter instruendi brevibus, apertisque verbis eorum captui accommodatis, dicendo Spiritum Sanctum esse tertiam Sanctissimae Trinitatis personam, Patri, Filioque æqualem, sicque unum, ac verum Deum, à quo omnia bona ad nos descendunt. Ex cujus notitia eum præcipue fructum capient fideles, ut sciant petere, ac sperare auxilium de Sancto Spiritu, & de ipsis sentire humiliter, in quo primus est gradus summæ sapientiae, atque felicitatis nostræ, ut ait *Catechismus* in fine §. 1.

7 Paragrapho vero secundo docet, Spiritus Sancti nomen non ita esse proprium tertiæ Trinitatis personæ, ut aliis tribui nequeat. Nam idem vocabulum convenit etiam Patri, & Filio; imo Angelis, & animabus justis; omnes enim sunt spiritus, id est substantiæ, non constantes materia; & sancti, id est juxta cor Dei, seu gratia exornati. Cavendum igitur est, ne ambiguitate sermonis, Christianus populus incidat in errorem; ideoque docendus est, per Spiritum Sanctum in præsentis articulo designari tertiam Trinitatis personam; sicut in antiquo foedere nonnumquam legitur, ut *Psal. 50. v. 13.* Sapientiae *9. v. 17.* Ecclesiastici *1. v. 9.* Frequentiusque in novo, ubi baptismi forma traditur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; Deigenitrix Virgo de Spiritu Sancto concepisse dicitur; Joannis Baptistæ discipuli mittuntur ad Christum, qui in Spiritu Sancto baptizat; & sexcentis aliis in locis eadem Spiritus Sancti vox legitibus occurrit.

8 Inquiret autem aliquis, cur tertiæ personæ Sanctissimæ Trinitatis non tribuatur nomen proprium, sicut primis duabus? Respondetur cum *Divo Thoma (a)*, & *Catechismo*, id non mirum esse; nam sicut in creatis, persona generans dicitur pater, & genita filius; ita etiam in divinis, prima persona, quæ facundissimo

men-

(a) Vid. D. Thomas 1. p. q. 27. art. 4. ad 3. & q. 36. art. 1.

mentis actu Verbum sibi consubstantiale produxit, proprie vocatur Pater; & secunda, cujus æternus ortus vera est generatio, ut supra docuerat Catechismus c. 3. §. 8. & 9. dicitur Filius. At vero, quia productio tertiæ Trinitatis personæ similem non habet in rebus creatis, nobisque notis, à quibus nomina mutuamus ad exprimendas divinas; ideo vocatur communi voce spiratio, ac processio; terminusque productus dicitur Spiritus Sanctus. Quod etiam rectissime explicat Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 19. dicens: „Tertiam „Sanctissimæ Trinitatis personam merito & Spiritum „Sanctum, & caritatem proprie nominari, quia cum „sit communis ambobus, id est ab utroque procedat; „id vocatur ipse proprie, quod ambo communiter.“ Et lib. 11. de Civit. Dei, cap. 24. „Cum sit, in- „quit, & Pater Spiritus, & Filius Spiritus; & Pa- „ter Sanctus, & Filius Sanctus; proprie tamen ipse „vocatur Spiritus Sanctus; tanquam sanctitas substan- „tialis, & consubstantialis amborum.

9 Hoc insuper nomen aptissime tribuitur tertiæ personæ, inquit Catechismus, quia spirituales vitam nobis infundit; & sine ejus divino afflatu nihil æterna vita dignum efficere possumus. Ipse enim est qui sua misericordia peccatorem prævenit, præventum vocat, vocatum justificat, justificatum denique servat. Quod utinam haberemus alta mente repositum, ut cor nostrum semper ipsius amore flagraret! qui tanta nobis bona largitur, & quem qui non diligit manet in morte. Sicut igitur mors sequitur emissionem spiritus, ejusque unione corpus vivificatur; ita contingit respectu animæ, & Spiritus Sancti, qui propterea sic apposite nominatur. Ad cujus uberiorem notitiam dignissimi sunt qui consulantur Divus Bonaventura in 1. dist. 10. art. 2. quæst. 3. Divus Thomas ibid. & 1. p. q. 36. art. 1. & alii, qui omnes cum Symbolo Sancti Athanasii dicto, fatentur Spiritum Sanctum non

esse genitum, sed procedentem. In assignanda autem ratione, variæ sunt, discrepantesque sententiæ. Verum, de hac Scholastica quæstione, Deo dante, tractabimus tertia parte.

10 Nunc litteram Catechismi sequamur, in qua §. 3. dicitur Spiritum Sanctum esse Deum, æqualem Patri, & Filio, ac ejusdem prorsus naturæ. Ante cujus probationem sciendum est plures fuisse hæreticos contrarium blasphemantes. Valentinus enim sæculo 2. Spiritum Sanctum ad Angelorum sortem, & conditionem redegit, ut refert Du-Hamel. Montanus finxit se esse Paracletum, teste Nicephoro. Helcesaita inter alias insulsas fabulas delirarunt, Spiritum divinum esse uxorem Christi, apud Epiphanium, Coccium, aliosque Auctores. Arius nedum ex consequenti, Spiritus Sancti divinitatem negavit, ut sentiunt Cardinalis Baronius ad annum 325. num. 51. & plures alii; sed etiam directe, ut orat. 2. contra Arianos testis est Athanasius. Quod postea inverecundius egit perditissimus Macedonius, quem sequuti sunt Marcellus, Photinus, Actius, Eutnomius, & Leovigildus Rex, dicens: *Manifeste cognovi Christum filium Dei æqualem Patri, sed Spiritum, Deum penitus esse non credo, eo quod in nullis codicibus legatur Deum esse.* Ut ex Gregorio Turonensi lib. 6. hist. Francorum cap. 18. refert Jodocus Coccius. Mitto Servetum, Blandratam, & Transilvanos plures, Catholica Religionis Apostatas, præsertim Socinianos.

11 Contra quos omnes rectissime probat Catechismus Spiritus Sancti divinitatem. Ac in primis ex modo loquendi Symboli, ubi solum, dum Dei, divinarumque personarum fides exprimitur, apponitur præpositio *in*. Sic enim habet primus articulus: *Credo in Deum &c.* Secundus: *Et in Jesum Christum filium ejus unicum.* Similiter octavus quem nunc exponimus, dicit: *Credo in Spiritum Sanctum.* Quæ particula in

tollitur dum alii proponuntur articuli; utpote non dicimus: Credo in Ecclesiam Catholicam, in Sanctorum Communionem, &c. Quia hæc præpositio divinitatem designat eorum quibus applicatur, ut observant Augustinus in Psalm. 77. & tract. 29. in Joan. Et habetur de poenit. dist. 2. §. *Ex præmissis*. Ruffinus, apud Illustrissimum Canum lib. 4. de Locis cap. 5. D. Thomas 2. 2. q. 1. art. 9. ad 5. Bernardus Maria de Rubeis in dissertationibus variæ eruditionis cap. 2. num. 4. pag. 17. & plures alii (a). Quod iterum advertit Catechismus infra cap. 10. §. 22. in expositione noni articuli. Nunc insuper idem confirmat apertissimis sacræ Scripturæ textibus, ut Actorum 5. v. 3. ubi habetur Petrum dixisse Ananiæ: *Cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui Sancto?* Et post pauca: *Non es mentitus hominibus, sed Deo.* Apostolus etiam 1. ad Corinth. 12. v. 6. ait: *Divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus;* & enumeratis operationum divisionibus, sequentia subiungit v. 11. *Hæc autem omnia operatur unus, atque idem spiritus, dividens singulis prout vult.*

12 In actibus quoque Apostolorum cap. 28. v. 5. Spiritui Sancto tribuitur quod Isaias olim Deo tribuebat. Dicitur enim citato Actorum loco: *Spiritus Sanctus loquutus est per Isaiam Prophetam.* Iste autem cap. 6. dixerat: *Audivi vocem Domini.* Cumque solus Deus sit verus Dominus ex Psalm. 67. v. 4. Insequitur evidenter Spiritum Sanctum esse Deum. Ideoque Matthæi 28. v. 19. Spiritus Sancti personam cum Patre, & Filio copulatur in forma baptismi, quod ita non ferret, si non foret Deus sicut Pater, & Filius; cum in nomine rei creatæ nihil prosit baptismum, ut innuit Paulus 1. ad Corinth. 1. v. 13. Nec omit-

(a) Vid. De Lugo tom. de fide disput. 8. sect. 2. num. 20. pag. 214. Suarez, Araujo, & alii.

omittendus est luculentissimus textus 1. Joan. 5. v. 7. ubi Spiritus Sancti divinitas sic clare proponitur: *Tres sunt qui testimonium dant in Cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt.* Non me fugit hunc versum à quibusdam judicari apocryphum; sed cum eum tanquam certum, & indubitatum teneant Tridentinum, Catechismus, & Catholici omnes contra Erasmum, Simonium, atque hæreticos illum rejicientes; ideo ut indubitatum Dei verbum agnoscerimus. Ad quod innumeri Auctores videri possunt, tum Theologi, tum Scripturæ Interpretes, tum Critici emunctæ naris (a).

13 Eandem Almi Spiritus divinitatem declarat universalis Ecclesiæ usus, quo laudes, Psalmi, & orationes semper clauduntur cum versu: *Gloria Patri, &c.* Quem versum, etsi quandoque paululum immutatum, incepisse jam à tempore Apostolorum, sentiunt plures cum doctissimo Pontifice Benedicto XIV. lib. 1. de fest. Domini cap. 12. num. 7. & sequent. (b). Quæcumque tandem Dei propria credimus, Spiritui Sancto tribuit Scriptura, ut habere templum, sanctificare homines, scrutari profunda Dei, per Prophetas loqui, ubique esse &c. Quibus Scripturæ locis in margine textus Catechismi citatis plura possemus addere alia si opus foret; ea tamen brevitate ergo relinquimus, unum tantum pro coronide præferentes ex cap. 12. v. 32. Matthæi, ubi dicitur: *Quicumque dixerit ver-*

Tom. I. Pp. bum

(a) Vid. Fratres Walemburgiel tract. Controv. fidel pag. mihi 605. & seq. Calmetus in dissert. de hoc versu. Bernard. Maria de Rubeis dissert. de *Tribus in Cælo testibus.* Et in dissert. variæ eruditionis cap. 1. Tournely tom. 2. tract. de Trinitat. q. 4. art. 1. argum. 4. pag. 96. Gotti tom. 1. tract. de Trinit. q. 1. dub. 2. §. 2. num. 30. & tom. 1. de veritat. Religionis Christ. tract. 2. cap. 2. §. 2. num. 26. Boucat tom. 4. dissert. 3. art. 3. sect. 2. punct. 2. pag. 341. Berti tom. 1. lib. 7. de Theolog. disciplin. cap. 3. pag. 180. Gazzaniga tom. 2. dissert. 1. cap. 3. in appendice pag. 63. & plures alii. (b) Vid. Selvag. lib. 2. cap. 10. §. 4. a num. 13. pag. 93. & ibid. part. 2. cap. 9. §. 4. pag. 289.

bum contra filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Quibus verbis non obscure colligitur Spiritum Sanctum esse Deum, & gravius offendi peccatis illis, quæ contra eum peculiarem malitiam afferunt, de quibus agunt Theologi cum Magistro in 2. dist. 43. & Divo Thoma 2. 2. q. 14. ac etiam eruditus Selvagus lib. 4. antiquit. Christ. cap. 14. §. 3. pag. 207.

14. His possemus adungere plurimas Synodos. Quid dixi plurimas? Omnes dicere debuissim; cum nulla reperitur auctoritatem habens in Ecclesia, quæ non dicatur, & sit in Spiritu Sancto legitime congregata; nec Apostoli ipsi aliquid statuere voluerunt, quin fierentur prius visum esse Spiritui Sancto, ut testatur Lucas Actorum 15. v. 28. Quamvis autem omnes Synodi Almu Spiritum personam divinam esse declarent, fuerunt tamen plures specialiter celebratæ ad hoc contra hæreticos decernendum, ut Alexandrina IV. habita anno 362. præsidebat Athanasio, ubi damnatus est Macedonius. Romana quædam sub Damaso Papa, anno 372. contra Auxentium. Constantinopolitana I. anno 381. contra Pneumatomachos, id est, Spiritus Sancti impugnatores. Similiter Ephesina I. Chalcedonensis, Lateranensis, Florentina, & Tridentina, idem aperte docent. Nec omittendæ sunt Toletana in Hispania celebratæ, ubi multis sanctissimis Coetibus, prudentissimi Antistites illibatam fidem, & reformationem morum jugiter procurabant; sed ad propugnandam Spiritus Sancti divinitatem, possunt in Domino gloriari plus omnibus laborasse. Videantur Cardinalis Aguirre, in collectione Conciliorum Hispaniæ, & doctissimus Florez tom. 6. Hispaniæ Sacræ pag. 95. num. 118. agens de particula *Etioque* in Symbolo addita.

15. Longum, & supervacaneum esset citare Patres qui de hac re gravissima, divinitate scilicet Spiritus Pa-

Paracliti, copiosissime pertractarunt, ut Didymus præceptor Divi Hieronymi in duobus primis libris; Cyrillus Alexandrinus lib. Thesaurorum; Athanasius episcopus ad Serapionem; Basilius, & Ambrosius in suis quæque libris; quos *de Spiritu Sancto* inscripserunt; Augustinus lib. 2. contra Maximidum; Chrysostomus homilia 89. quæ est *de penitentia*; Leo Magnus, serm. 2. de Pentecoste; aliique complures, quorum sententias qui in fontibus bibere nequeunt, facile ad limpidos rivulos possunt recurrere, ad Theologos inquam exactiores, quos inter consulantur Petavius tom. 2. Theologicorum dogmatum lib. 2. cap. 13. & sequentibus à pag. 187. usque ad 203. Perrimezzius part. 2. dissert. 119. Ubi plura Patrum testimonia tradit, ac octo theologicis rationibus probat Spiritum Sanctum esse Deum, & hæreticorum sophismata solvit. Quemadmodum etiam Cl. Berti tom. 1. lib. 7. cap. 16. Gazzaniga tom. 2. dissert. 5. cap. 1. pag. 326. & plures alii, quos referre non est necesse, cum hæc dicta sufficiant pro secunda orationis parte.

16. Ad tertiam igitur deveniamus, in qua hæc probandam thesim proponimus: *Tertia Sanctissimæ Trinitatis personæ non tribuitur nomen Filius, quia non procedit per intellectum.* Primum est fide certum. Dicitur enim Joan. 1. v. 18. Filium Dei esse unigenitum. Augustinus etiam 5. de Trinitat. cap. 6. tradit Almu Spiritum non esse Filium; quod universa fateatur Ecclesia in Symbolo sub nomine Athanasii, ubi habetur Spiritus Sanctus à Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Si igitur non est genitus, neque filius dicendus est, ut docet etiam Catechismus. In assignanda autem ratione quare sola processio Verbi sit generatio, non autem processio Spiritus Sancti; hic rhodus, hic saltus, seu, ut vulgo dicitur, hoc opus, hic labor est. Sed labor erit irritus, opusque vanum, si quis immensum istud pela-

gus velit absque navigio fidei pertransire; quoniam innummerunt aqua profundi torrentis, quæ nequeunt transvadari, ut legitur Ezechielis 47. v. 5. Unde Isaias merito querit cap. 53. v. 8. *Generationem ejus quis enarrabit?* Ideoque doctissimi Ecclesiae Patres, ut cavillationes redarguerent hæreticorum, & commenerent fideles, comprimendam esse in mysteriis fidei humanæ mentis audaciam, unanimes fassi sunt fieri minime posse, ut divinarum processionum modum naturali ratione percipiamus.

17 Inquit enim Basilius lib. de Spiritu Sancto, c. 18. *Modus processionis inexplicabilis est.* Assertit Ambrosius lib. 2. de Fide cap. 5. *Impossibile est generationis scire secretum, mens deficit, vox silet.* Clamat Augustinus lib. 3. contra Maximin. cap. 14. *Quid inter nasci, & procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest?* & paulo post ingenue confitetur: *Distinguere inter illam generationem, & hanc processionem, nescio, non valeo, non sufficio.* Similiter loquitur lib. 15. de Trinit. cap. 27. Monet Anastasius Sinaita lib. de rectis fidei dogmatibus: *Non est tutum hoc inquirere, quod soli Trinitati cognitum est.* Fatetur Damascenus lib. 1. de Fide cap. 10. *Et quidem generationem, & processionem inter se differre compertum habemus; cæterum, quis hujus differentie modus sit, prorsus nos fugit.* Affirmat Bernardus Sermone 1. de Pentecost. *Processionem Spiritus Sancti, possuisse tenebras latibulum suum.* Nec sane mirum in hoc mentes hominum cæcutire, quoniam ut acute arguit Nazianzenus orat. 3. *Si tua tibi ignota est generatio, quo tandem modo Dei generatio tibi nota erit?* Similia tenent Irenæus lib. 2. adversus hæreses cap. 28. & Hilarius lib. 2. de Trinit. num. 9.

18 Hæc tamen non impediunt assignari posse aliquas congruentias ad hoc aliquatenus explicandum, sicut egerunt ipsi Patres, quos imitati sunt. Theologi,

præcipue D. Thomas, cujus sententia supra posita nobis probabilior judicatur. Docet enim S. Doctor 1. p. q. 27. art. 4. Spiritum Sanctum non esse genitum, quia non procedit per intellectum, sed per voluntatem. Quæ quidem Divi Thomæ doctrina illustrari potest plurimis Sanctorum Patrum auctoritatibus videndis apud Petavium (a); sed ne nimium disflundamur, ipsam sic breviter propugnamus hac ratione: generatio communiter definitur: *origo vivæ à vivente, à principio conjuncto in similitudinem naturæ, formaliter ex vi processionis*; sed hoc ultimum solum habet processio per intellectum: igitur Spiritus Sanctus non procedens per intellectum, non generatur. Probatur minor: solus intellectus ex suo conceptu formali est assimilans, utpote intellectio fit per assimilationem potentiae, & objecti: unde ut communiter dicitur, & experientia contingere comprobatur: intellectus intelligendo fit omnia, lapis si lapidem, homo si hominem cogitet: non quidem substantialiter, defectu virtutis intellectus creati, sed accidentaliter tantum, formando speciem objecto simillimam; ideoque intellectus divinus cum sit perfectissimus, summa similitudine, quæ idem est in natura, producit objectum.

19 Voluntas vero assimilatrix non est: unde quantumcumque crescat ejus perfectio, ex propria ratione non producit terminum similem principio, vel objecto, sed impulsu perfectissimum ad illud; sicque Spiritus Sanctus procedens hoc modo, licet sit similis Patri, & Filio, ejusdemque omnino naturæ; cum hanc similitudinem non habeat formaliter ex vi processionis, sed solum (ut scholastice loquar) veluti materialiter, quatenus scilicet velle divinum est idem cum divina natura, voluntas autem à qua pro-

ve-

(a) Vid. Petavium tom. 1. lib. 7. cap. 14. pag. 740. & seq. Du-Hamel tom. 2. lib. 3. de Trinit. dissert. 3. cap. 6. concl. 3. pag. 404. aliique.

venit, non sit formaliter assimilatrix; ideo processio illa nequit dici generatio. Idem egregie patefacit ipse Angelicus Doctor lib. 4. contra Gent. cap. 23. dicens, si duplici modo posset homo producere hominem, scilicet per generationem, & modo artificiali ex propria carne; ille diceretur filius, non iste, licet uterque esset similis in substantia, idque per solum diversum procedendi modum, ut patet in Eva, quæ non dicitur filia Adæ, sicut Abel, licet utriusque substantia ab eo deprompta fuerit: igitur etsi Spiritus Sanctus à Patre, Filioque procedat in unitate naturæ, non tamen dicendus est Filius. Quibus satis suaderetur proposita thesis: nec aliud à Theologis in hujusmodi questionibus tentandum est. Ut enim sapienter inquit doctissimus Canus lib. 11. de Locis cap. ultimo prope finem: „Sunt nonnulla adeo implicata, & obscura, ut „prudentiæ Theologicæ sit non ea demonstrare velle, „sed suadere: non patentius illustrare, sed utcumque „expedire.

PRÆLECTIO XXII.

De Ecclesia Catholica,

ad expositionem cap. 10. primæ partis Catechismi Concilii Tridentini à §. 1. ad quartum.

Non immerito Dei Ecclesiam vocat Apostolus (a) columnam, & firmamentum veritatis, cum semper immobilis, ac firma subsistat, dum cæteræ sæpe sectæ

(a) Apost. 1. ad Timoth. 3.

circumferuntur omni vento doctrinæ, quin unquam in eodem statu permaneant. *Tanta enim divinitus soliditate munita est Christi sponsa (verbis utor Magni Leonis) (a), ut eam neque heretica unquam corrumpere pravitas; neque pagana potuerit superare perfidia.* Hanc igitur veritatem credendam proposuerunt Apostoli nonno articulo Symboli, ac explicat Catechismus Concilii Tridentini prima parte cap. 10. Cujus quatuor priores paragraphos hodierno sole discutiam, pugnaturus pro domo Domini, si Dominus ipse mihi vires desuper largiatur, Pater &c. Adstet etiam à dextris meis Regina Cœli purissima Deigenitrix Virgo Maria, quæ sola cunctas hæreses interemit. Adsint quoque duo illi fortissimi Ecclesiæ pugiles Augustinus, & Thomas, iisque jungantur S. N. meus Angelus tutelaris, & reliqui omnes milites cœlestis exercitus, quorum juvamine fretus dicere incipiam, si mihi prius &c. 1. 2. Superno auxilio tutus, ac vestra benignitate refectus (consessores amplissimi) meam orationem exordiar, quam in tres partes, claritatis gratia, scindam. Prima litteram textus velut in tabella describam. Secunda ipsam fusius extendam, explicabo, discutiam. Tertia denique conclusionem proponam, probabo, defendam. Utinam feliciter! Manum igitur, ut dicunt, ad opus, pro prima orationis parte, inquam, sic inchoare litteram textus §. 1.: *Quanta diligentia &c.* Ita vero finire §. 4. *Ut populus Dei esset, elegit.* Primo paragrapho docet Catechismus necessitatem explanationis præsentis articuli, Ecclesiæ nempe Catholicæ, tum ut sciant fideles differentiam veræ Religionis à falsa, tum ut hæresim summopere detestentur. Propterea §. 2. Ecclesiæ nomen declarat, dicens, ex vi græci sermonis evocationem significare; communiter autem ab Scrip-
toribus usurpari pro concilio, & concione, tametsi pro-

(a) S. Leo Serm. 2. in anniv. & in Breviar. die 11. Aprilis.